

Марина ЮР

ІНТЕРКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ МІСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Інтеграція України у світовий освітній та інформаційний простір пов'язана з пошуком нових шляхів розвитку особистості, здатної вільно орієнтуватися у мультикультурному світі, розуміючи його цінності і смисли, втілюючи їх у власній екзистенційній позиції та поведінці у процесі взаємодії з представниками різних професійних спрямувань як у нашій країні, так і закордоном. У зв'язку з цим, перед вищою освітою постає комплекс проблем, спрямованих на розвиток аксіологічних орієнтирів особистості, набуття знань і умінь, що надають можливість розуміти особливості національної культури та культури інших держав. Саме освітні заклади в умовах глобалізації мають формувати особистість, здатну до інтеркультурної (міжкультурної) комунікації та діалогу.

Інтеркультурна комунікація — це особливий тип культури представників різних національностей, який характеризується взаємодією національних культур і проявляється у національній самосвідомості, рівні демократизму в суспільстві, етнокультурній компетентності особистості, терпінні, такті і прагненні до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування. Освіта — це один з найбільш явних показників рівня культури людини і, звичайно, вона не лише розширює діапазон культурних уявлень, а й сприяє подоланню упереджень. Людина не народжується українцем чи японцем, росіянином чи французом, а стає ним у результаті перебування у відповідній національній спільності людей, тобто в процесі виховання, а відтак освіти. У людей, вихованих в однакових культурних умовах, формуються однакові погляди,

прагнення, способи мислення і діяльності. Особливості й самотність культури рідного народу здатні допомогти людині глибше зрозуміти національний характер, морально-духовні принципи й ідеали, проїнятися повагою до його носіїв. Засвоєння національних культурно-історичних цінностей включає усвідомлення гармонії інтеркультурних зв'язків, тобто потребує розкриття культурних досягнень інших народів і оволодіння ними. Це передбачає формування культури міжнаціонального спілкування, рівень якого є показником стану міжнаціональних відносин і цивілізованості суспільства загалом, і стану справ у системі інонаціонального виховання та освіти. Сьогодні в Україні відбувається гуманізація та демократизація педагогічного процесу, що пов'язана з трансформацією нашого суспільства, формуванням адекватного ставлення до молодого покоління як суб'єктів суспільних відносин, разом з тим усвідомлення ними себе як членів нації, засвоєння високоморальних загальнолюдських і національних цінностей.

Важливу роль у цьому відіграє мистецька освіта, здатна формувати культуру міжнаціонального спілкування. Студенти — це представники майбутньої інтелігенції, тобто тієї соціальної групи любої нації, від якої залежить в значній мірі розвиток культури в суспільстві у цілому, розвиток національної культури, а також культури міжнаціонального спілкування. Формування культурної комунікації — це складний процес. Проблема виховання інтеркультурною комунікацією молодого покоління є багатопланою і її вирішення пов'язано з широким колом питань. Оскільки даний аспект культури особистості виражає не лише її моральну і соціальну характеристику, а й правову, політичну, а також і світоглядні позиції.

Інтеркультурна комунікація в умовах радикальних перетворень суспільних процесів, гуманізації вищої освіти не може заповнити вакуум, який утворився у вихованні минулих часів. Процес її формування неможливо штучно форсувати, враховуючи винятково ріст національної свідомості. Змінюється суспільство, змінюються умови та задачі виховання. Відповідно, інтеркультурна комунікація — це новий рівень культури в багатонаціональному суспільстві. Її завданням є сформувати максимально високий рівень готовності студентів

до інтеркультурної взаємодії, що дозволить більш ефективно вирішувати основні проблеми інтеркультурної адаптації, які виникають практично всюди у сучасному світі.

Кардинальні зміни, що відбулися в останнє десятиліття у сфері мистецтва в Україні, пов'язані з участю українських митців у міжнародних мистецьких акціях, арт-фестивалях, виставках, освітніх проєктах, програмах обміну та стажування, завдяки яким збільшились міжкультурні контакти. До кола визначних митців, які набули міжнародного визнання, поступово входить і плеяда молодих художників, творчі пошуки яких реалізовані на транснаціональному рівні. Такі тенденції спонукають до змін у системі сучасної мистецької освіти, де б стало можливою реалізація нової парадигми освіти, що відображує новий погляд на взаємозв'язок освіти і культури. Адже саме культура виступає у якості універсального механізму формування особистості, що прагне до самореалізації, вміє критично мислити, оцінити духовні і матеріальні надбання вітчизняної і зарубіжної культури.

Культурна комунікація пов'язана з повідомленням змісту художньої культури, яка, разом з тим, створює те поле і спосіб спілкування, у якому формується особистість. Оскільки засвоєння і вміння використовувати у практичному та теоретичному планах цінності, уявлення, принципи культури, надасть можливість її представникам спілкуватися на міжкультурному рівні. Для формування міжкультурної компетенції необхідно розробляти і вводити у навчальний план предмети, в яких би у широкому контексті розкривалися особливості національної культури та специфіка культур інших етносів, а також підхід до мистецької освіти закордоном.

Предмет «Міжкультурна комунікація» є новим в освіті, зокрема, в Україні. Його становлення відбувалося у полі таких наук як лінгвістика, психологія, журналістика, педагогіка, соціологія, культурологія на основі досліджень американських, західноєвропейських і російських учених [1]. Мистецтво як складова культури співвідносилось з даною дисципліною лише у межах візуальності, як спосіб комунікації, де зверталася увага лише на знак, його семантику і семіотику. Натомість широкий спектр засобів виразності мистецтва, його ролі впливу

на глядача та формування комунікативної здатності не лише на локальному, а й транскультурному рівні, не висвітлювався.

Мистецька освіта в Україні побудована, здебільшого, на пасивній формі сприйняття як теоретичного, так і практичного матеріалу, оскільки не має можливості апробації знань на рівні міжкультурних зв'язків. Враховуючи те, що в Україні реформа сучасної освіти спрямована у напрямі полікультурності, важливим є розширення таких практик у мистецькій освіті, де студент міг би мати можливість впровадити свої знання при міжкультурній комунікації не лише на вербальному, а й на візуальному рівні. Це, насамперед, проведення спільних виставок зі студентами близького та далекого зарубіжжя, на яких формуватимуться моделі та механізми комунікації в образотворчій практиці та освіті мистецьких вузів; менеджмент галерейної справи, завдяки якому створюватимуться канали комунікації між художником і глядачем, що належить не лише до носіїв української культури, а інших етносів; формування інтеркультурного діалогу на рівні інноваційних програм, де б студенти могли отримати навички і вміння правильної взаємодії у галузі мистецтва з представниками інших культур, для чого необхідним є введення самої дисципліни «Міжкультурна комунікація», народознавства, етнопсихології, так і активних форм навчання, як рольові ігри, дискурси, спільні проекти, майстер-класи тощо.

Адже мистецтво є тим елементом комунікації, що відбувається не лише на території проживання конкретного етносу, а має здатність виходити на рівень наднаціонального, сприяючи спілкуванню людей різних культур з творами мистецтва через канали когнітивної природи інформації, емоційності, естетичних почуттів, смаків, уподобань, які допомагають зрозуміти зміст і форму твору. М. Бахтін свого часу підкреслив діалогічний характер комунікації, зазначивши, що будь-яке висловлювання набуває змісту лише в контексті, у конкретний час і в конкретному місці [2]. Р. Барт, розвинувши думку М. Бахтіна зауважив, що кожне нове прочитання тексту створює нове значення, оскільки той, що читає, ніби пише свій власний текст по-новому [3]. Мистецтво у цьому контексті є тією формою комунікації, що надає представникам різних культур можливість «читати» твори з новою інтерпретацією

їх текстуального поля. Важливу роль у цьому відіграє образотворча мова як засіб комунікації, що здатний «скріплювати часову і просторову вісі, на яких тримається суспільство» [4].

Відомий канадський теоретик комунікації Маршалл Мак-Люен вважав, що сучасна культура — візуальна за своєю суттю, на протилежності культурі XIX — початку XX ст., письмовій за характером, тому сучасна масова комунікація є комунікацією, здебільшого, візуальною. Його слова: *The medium is the message*, — стали девізом сучасної цивілізації, в якій візуальний канал комунікації став провідним [5], адже спрямований на передачу ідеї чи будь-якої інформації у письмовій формі чи формі зображення, зрозумілій широкому загалу. Це, в свою чергу, призвело до створення єдиного комунікативного простору — віртуального (глобального об'єднання спільноти).

Ці чинники не можуть не впливати на мистецьку освіту сьогодні, оскільки спрямовані на формування не лише вербального інтеркультурного діалогу, а й на візуальний діалог у творах молодих митців. Тому важливо у мистецькій освіті, при теоретичному і практичному вивченні художніх творів, досягненні їх конструктивної ідеї, особливе значення приділяти системі цінностей тієї культури, до якої належать ці твори, досвіду комунікації та моделям поведінки, оскільки сучасна мистецька освіта повинна гармонійно поєднувати у змісті етнокультурну та інтеркультурну комунікації.

1. *Dimbleby R., Burton G. More Than Words. An Introduction to Communication.* — L.; N. Y.: 1998; *Эко У. Семиология визуальных сообщений. Семиология архитектуры // Эко У. Отсутствующая структура.* — СПб., 1998; *Якобсон Р. О. Язык в отношении к другим системам коммуникации // Якобсон Р. О. Избранные работы.* — М., 1985; *Почепцов Г. Г. Теория и практика коммуникации.* — М., 1998, та ін.

2. *Бахтин М. М. Литературно-критические статьи.* — М., 1986.

3. *Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика.* — М., 1994.

4. *Розенцток-Хюсси О. Речь и действительность.* — М., 1994.

5. *Кашкин В. Б. Введение в теорию коммуникации: Учеб. пособие.* — Воронеж, 2000. — С. 13.

Анотація. У статті автор досліджує роль інтеркультурної комунікації у мистецькій освіті. Визначає діапазон предметів та активних форм навчання, які могли б вплинути на рівень міжкультурної компетенції студентів: мистецтвознавців, художників, архітекторів, дизайнерів.

Ключові слова: мистецька освіта, інтеркультурна комунікація, міжкультурна компетенція.

Аннотация. В статье автор исследует роль интеркультурной коммуникации в художественном образовании. Автор определяет диапазон предметов и активных форм обучения, которые могли бы повлиять на уровень межкультурной компетенции студентов: искусствоведов, художников, архитекторов, дизайнеров.

Ключевые слова: художественное образование, интеркультурная коммуникация, межкультурная компетенция.

Summary. In article the author investigates a role intercultural communications in art education. Defines a range of subjects and active modes of study which could affect level of the intercultural competence of students: critics, artists, architects, designers.

Keywords: art education, intercultural communications, intercultural competence.